

K-PAX (2001)

Nihal Yeniad¹ ve Ersin Bayramkaya²

¹Uzman Psikolog, DBE-Davranış Bilimleri Enstitüsü
e-posta: nihalyen@yahoo.com.tr

²Uzman Psikolog, DBE-Davranış Bilimleri Enstitüsü
e-posta: ersinbayramkaya@yahoo.com

Senaryo: Gene Brewer ve Charles Leavitt

Yönetmen: Iain Softley

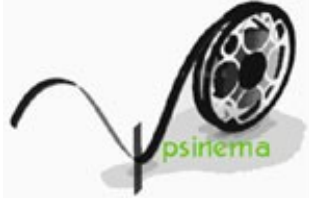
Oyuncular: Kevin Spacey (Prot) ve Jeff Bridges (Dr. Mark Powell), Mary McCormack (Rachel Powell), Alfre Woodard (Dr. Claudia Villars), [David Patrick Kelly \(Howie\)](#), Saul Williams (Ernie)

Yapım Yılı: 2001

“İzninle doktor, yakalamam gereken bir ışık hüzmesi var.”

Tren istasyonunda dilencinin ışık hüzmesi içinden gördüğü güneş gözlüklü “yabancı” , gezegenimize geldiğine çok memnun görünmektedir. Fakat onu ilk görüşte fark eden New York polisi, aynı memnuniyeti hisseder gibi gözükmemektedir ki bu yabancıyı yanlışlıkla bir suç yüzünden tutuklarlar ve vakit kaybetmeden Manhattan Psikiyatri Kliniği’ne götürürler. K-Pax isimli bir gezegenden geldiğini ve isminin “Prot” olduğunu söyleyen bu yabancının en çarpıcı özelliği, gözlerinin ışığa karşı aşırı hassasiyetidir. Yapılan değerlendirmelerde, Prot’un gözlerinin ultraviyole dalgalarını görebildiği ortaya çıkar. Bu, herhalde Prot’un gerçekliğini en inanılabilir kılan noktalardan biridir.

Prot, tanısal bir bozukluk alabilecek herhangi bir belirti göstermez. Antipsikotik ilaçlara cevap vermez. Psikiyatrist Dr. Mark Powell, Prot’un psikiyatrik ilaçlara cevap vermediğini öğrendiğinde onunla çalışmaya başlar. Böylece terapi süreci başlamış olur. Terapi seanslarında Prot tutarlı ve sabırlı bir şekilde hikâyesini anlatmaya devam eder. Dr. Powell, Prot’un kişiliği ve K-Pax ile yeryüzü arasındaki farklarla ilgili birçok bilgi edinir.

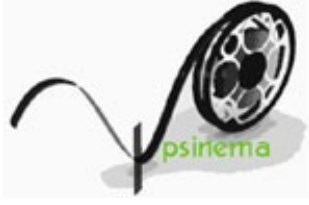

Prot, Dünyaya 1000 ışık yılı uzaklıktaki K-Pax gezegeninden gelmiştir, dünyayla ilgili bir rapor hazırlamaktadır, bu raporu tamamlayıp yaz sonunda gezegenine geri dönecektir. Klinikten birini K-Pax'e yanında götürebilme imkânı vardır. Tüm hastalar, hatta bazı klinik çalışanları bile bu şanslı kişinin kim olacağını merakla beklemektedirler. Fakat Psikiyatrist Dr. Powell, Prot'un hikâyesini bu kadar çabuk kabul etmemekte kararlıdır. Devam eden terapi seansları boyunca Dr. Powell, Prot'un dünyasını daha detaylı öğrenmeye başlar. K-Pax'de yaşam buradan çok farklıdır. İnsanlar ürerler ama evlilik gibi bir bağ kurmazlar. Karı-koca kavramı yoktur, aileler yoktur. Yani Prot'un gezegeninde, 'bağlanma ve yakın ilişki kurmaya' hiç gerek yoktur.

Prot'un bir grup astronota kendi gezegeninin koordinatlarını vererek şaşırtması, işleri daha da içinden çıkılmaz bir hale sokar. Zaman ilerlemektedir, Prot yaz bitmeden gezegenine gideceğini tekrarlamaktadır. Dr. Powell elini çabuk tutmak zorundadır. Seans kayıtlarını tekrar tekrar dinler, Prot'un dünya hakkında aldığı notları inceler, geceler boyunca düşünür. Prot, bu gerçekliği neden ve nasıl yaratmıştır? Süreç içerisinde sezgilerini dinlemeye karar verir. Prot'u ailesi ve yakın dostlarıyla bir arada olduğu bir Pazar partisine götürür. Bu aslında oldukça riskli bir karardır. Fakat Doktor, Prot'u aile kavramına yaklaştırmak konusunda ısrar eder. Aile üyelerinin kısa sürede sempatisini kazanan bu tuhaf adam için o gün işler o kadar yolunda gitmeyecektir. Bir anda kontrolden çıkan fiskiyeden fışkıran sularla ıslanıyor olmak, Prot'un şiddetli bir biçimde sarsılmasına ve herkesi ürküten garip tepkiler vermesine yol açmıştır. Orada bir şeyler tetiklenmiştir; görünmez yaralara dokunulmuştur.

Bir Porter Vardır Prot'tan İçeri

Prot'un geçmişine yolculuk yapmasını sağlayan hipnoz seanslarıyla, Dr. Powell, bu yabancıнын hafızasının derinlerine gömdüğü 'öteki adamı' tanımaya başlar. Yolculuk ilerledikçe, Doktor, "ötekinin" ne kadar yaralanmış, saldırıya uğramış ve korkmuş olduğunu fark eder. Doktor, Prot'un içinde barındırdığı bu yaralı adamı bulmak üzere uzun bir yolculuğa çıkar. Yaptığı araştırmalar sonucunda, Prot'un, bir zamanlar New York'tan kilometrelerce uzaktaki bir kasabada, karısı ve kızıyla yaşayan Robert Porter adında bir tokmakçı olduğunu öğrenir. Porter çok zeki, akıllı ve güçlü birisidir. Bir süre önce karısı ve kızı vahşi bir cinayet sonucu öldürülmüşlerdir. Porter isteyken başıboş bir serseri eve girmiştir. Soygun amacı ile gelen kişi Porter'in karısına tecavüz etmiş daha sonra hem karısını

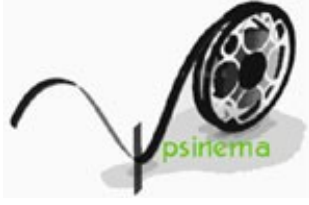

hem de kızını öldürmüştür. Porter eve geldiğinde saldırgan hâlâ evdedir. Gördüğü dehşet verici sahne sonucunda üzerine gelen adamı orada boynunu kırarak öldürür. Daha sonra evden dışarı çıktığında dizlerinin üstünde fiskiye'nin önüne çöker ve kanlı ellerini su ile yıkarken ağlamaya başlar ve sonra evlerinin yakınındaki nehirde intihar girişiminde bulunur. Muhtemelen geçmişin acı veren ama üstü örtülü izleri ev partisinde, şimdiki yaşamında karşısına çıktığında derin acı da tekrar ortaya çıkmıştır.

Ve büyük gün gelmiştir. Prot, gerçekten K-Pax'e gidecek midir? Işık hüzmeleri gelip onu alacak mıdır? En önemlisi de Prot yanında kimi götürecektir? Doktor koşarak odaya girdiğinde odanın boş olduğunu görür, odaya bir ışık hüzmeleri vurmaktadır. Fakat bir anda Prot'un yatağın altında tepkisiz yattığını fark eder. Öyle görünmektedir ki Prot bir katatonik döneme girmiştir. Katatoni, en yaygın belirtisi psikomotor bozulma olup şizofrenin bir alt tipi olarak karşımıza çıkar. Katatonik döneme girmiş kişiler, uzun bir zaman bir pozisyonda durabilirler. Buna bal mumu esnekliğinde duruş denir. Yüzlerindeki ifade genelde donuktur. Dışarıdaki söylenenleri duyabilir, kaydedebilir ama tepki veremezler (DSM-IV). Dr. Powell böyle bir döneme girmiş olan Porter'ın bir gün uyanıp "Açım, yemek var mı?" demesini ummaktadır ve onu her şeyden haberdar etmektedir. Dr. Powell'ın da düşündüğü gibi birçok katatoniğe benzer şekilde ve büyük bir ihtimalle Porter'da söylenenleri duyuyor ama reddediyor ya da karşılık veremiyordur. Kim bilir belki de filmin sonlarına doğru Porter'ın yüzündeki o anlamlı gülümsemesi söylenenleri anladığının bir göstergesi olabilir.

Travma ve Yapısal Disosiyasyon

Van der Halt ve arkadaşları 2006 yılında yayınladıkları "*The Haunted Self*" kitabında, travmaya maruz kalmış insanların sürdürebildikleri tutarlılık ve dengeyi koruyabilmek adına travmayla ilişkili tüm uyarılardan (duygular, anılar, yakın ilişkiler) kaçındıklarını ifade ederler. Bu kişilerin travmanın etkilerinden kendilerini korumak için yapısal disosiyasyona (kişiliğin ya da bilincin bölünmesine) başvurdukları düşünülmektedir. Diğer yandan evrimsel psikoloji, insanoğlunun doğal seleksiyonla evrilmiş ve farklı işlevleri olan birçok psikobiyolojik alt sistemden oluştuğunu ileri sürmektedir (Van der Halt ve ark., 2006). Bu sistemlerin farklı biçimde birleşerek insanoğlunun en iyi şekilde işlev göstermesini sağladığı düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, disosiyasyon kişiliği oluşturan psikofiziksel sistemlerin belirli bir şekilde bir araya gelmesidir. Travmaya maruz kalmış kişilerde yapısal

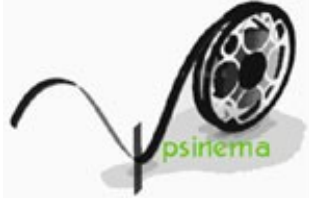
disosiyasyon sürdürülür, çünkü bu kişilerde travmatik yaşantının bir bütün olarak algılanması yönünde bir korku vardır. Travmatik anının duygusal ve bilişsel etkileri o kadar dayanılmaz ve ağırdır ki, onu hatırlatabilecek her türlü dışsal uyaran ve zihinsel eylemden kaçılır. Bu kavramlarla düşündüğümüzde, fiskiyeden sıçrayan sular Prot'un oldukça işlevsel bir biçimde sürdürdüğü kimliğini sarsan bir tetikleyici olmuştur. Dr. Powell'ın küçük kızını sudan uzaklaştırma hali, her ne kadar ilk anda zarar verecekmiş gibi görünse de aslında bir koruma çabasıdır. Prot'un tutarlı bir biçimde sürdürdüğü K-Paxli olma delüzyonunun zemini oynamıştır. Çünkü o fiskiye ve su Prot'un, Dr.Powell'ın da dediği gibi, bir şekilde, normal bir yaşamla bağlantı kurmasına neden olur. Ancak bağlantı kurduğu bu nokta belki de ona hayatında yaşadığı en büyük acıyı ve kaybı hatırlatır. Bununla birlikte, Prot kısa sürede, kendi kurduğu gerçekliğinin duvarlarını tekrar inşa eder, çünkü buna ihtiyacı vardır.

Savunma Mekanizmaları

Savunma mekanizmaları, kişinin sahip olduğu duygusal ve zihinsel kapasiteler doğrultusunda, içinde bulunduğu koşullara karşı geliştirebildiği en uygun başa çıkma yolu olarak görülür. Ama böyle olması, patolojik olmadığı anlamına gelmez. Prot karakterinde de, gözlemlediğimiz kişilik bölünmesi Dr. Powell'ın yavaş yavaş kokusunu aldığı olası travmatik deneyimlere karşı geliştirdiği bir başa çıkma yolu gibi görünmektedir. Diğer yandan Prot'un delüzyonel bozukluk tanısı alması için de birçok veri bulunmaktadır. Prot'un gezegenindeki kadın-erkeklerin nasıl çocuk yaptıkları ile K-Pax ve Dünya arasındaki farklarla ilgili onun tanımlamaları bu noktada verilebilecek örneklerdir.

Travma ve Bağlanma

Porter'in ağır travma sonrası yaşadığı acının küllerinden Prot doğmuştur. Başka bir deyişle, ölen eşi ve kızıyla birlikte, Robert Porter kimliği, bu adamın bilincinin çok derinlerine gömülmüştür. Onun yerine, "aile bağlarına hiç gerek duyulmayan" bir gezegen yaratılmış ve bu gezegenden Prot üremiştir. Bağlanmanın ve dolayısıyla kaybetme riskinin olmadığı güvenli bir yerdir bu gezegen. Van der Hart ve ark. (2006) travmaya maruz kalmış kişilerin bağlanma ve bağlanılan kişinin kaybına yönelik bir fobi geliştirdiklerinden bahsederler. Ailesini bu derece ani ve dehşet verici bir biçimde kaybeden birinin "ailelerin hiç olmadığı" bir gerçeklik yaratması bu açıdan çok anlamlıdır. Bu kadar işlevsel bir gerçekliği

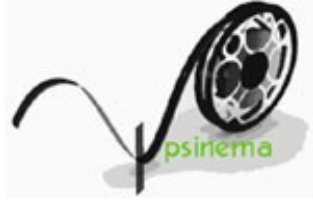

Prot (ya da onun bilinçdışı) bırakmak istemeyecektir elbette. Prot ‘gitmeden’ hemen önce gerçekleştirdikleri son seansta, Doktor, Prot’un yani Robert Porter’ın lise yıllığını masaya koyar. Ona aslında kim olduğunu göstermek ister! Prot bu fotoğrafa bir yabancıymış gibi ifadesiz bir biçimde bakar ve şöyle der: “.....Mark, Robert’ı bulduğuna göre ona iyi bak lütfen.”. Bu cevap şüphesiz ki çok farklı anlamlar taşıyor olabilir fakat en temelinde içinde bulunduğu gerçekliği bırakmaya hiç niyeti olmayan bir adamı anlatmaktadır. Bir Porter vardır Prot’tan içeri, fakat tam da ışık hüzmelerini yakalama telaşındayken hiç de geriye dönüp bakmaya niyeti yoktur.

Odada İki İnsan

Filmde, dikkat çeken bir başka nokta, Dr. Powell’ın Prot ile yürüttüğü psikoterapi sürecinin kendi özel yaşamındaki yansımalarıdır. Prot’un kaybettiği ailesinin ve acı yüklü geçmişinin izlerini sürerken Doktor, bir yandan da uzun yıllardır görüşmediği oğluya olan duvarlarını da sorgulamaya başlar. Prot’un kaybettiği ailesi ve geride bıraktığı diğer yarısı, doktora kendi kayıplarını hatırlatmıştır belki de. Filmde Dr. Powell’ın oğluya kopan ilişkisini yeniden yapılandırma girişimine yapılan vurgu, terapinin karşılıklı bir süreç olduğunun altının çizilmesi şeklinde yorumlanabilir. Terapi odasında iki insan (terapist ve danışan) söz ve sözün ötesindeki birçok yolla birbirini etkiler ve bu ilişkiyel etkileşim her ikisinin de yaşamında farklı yansımalar doğurur. Louis Cozolino (2004), “The Making of a Therapist” kitabında, terapistlerin ‘öteki’ne yardımcı olma isteğinin biraz da kendi yaralarını sarma ihtiyacıyla iç içe geçtiğinden bahseder. Bu anlamda terapi süreci, odadaki her iki kişi için de değiştirici ve dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Dr. Powell, Prot ile yaşadığı terapi sürecinde ailesi ve özellikle oğlu ile ilgili yaşadığı değişimle beraber oğluya görüşmeye karar verir. Filmin son sahnesinde, Dr. Powell ve oğlunun bulunduğu anda, Prot’un Dr. Powell’a söylediği şu sözler önemli ve değerli gözükmektedir:

“Sana bir şey söylemek istiyorum Mark... Henüz bilmediğin bir şey. Ama biz K-Paxliler bunu keşfedecek kadar uzun süredir varız. Evren genişleyecek. Ve sonra tekrar içine çökecek. Sonra tekrar genişleyecek... Bu işlemi sonsuza dek tekrarlayacak. Ama bilmediğin evren tekrar genişlediğinde her şey yine şimdiki gibi olacak. Bu aralar ne hata yaptıysan bir sonraki geçişinde tekrar yaşayacaksın. Yaptığın her hatayı tekrar yaşayacaksın. Tekrar ve

tekrar... Sonsuza dek... Sana tavsiyem bu sefer doğru olanı yapman. Çünkü bu an, elindeki tek şey.”

Kaynaklar

Cozolino, L. (2004). *The Making of a Therapist: A Practical Guide for the Inner Journey*. Norton & Company, Inc., New York.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – IV.

Van der Halt, O., Nijenhuis, E. R. S., & Steele, K. (2006). *The Haunted Self: Structural Dissociation and The Treatment of Chronic Traumatization*. Norton & Company, Inc. New York.